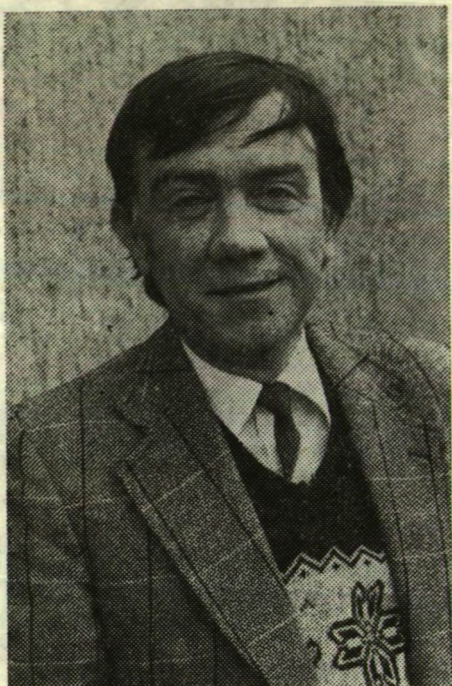

A kötet a végső szövegek ügye

BESZÉLGETÉS

PETRI CSATHÓ FERENCCEL

Ha egy most készülő irodalmi lexikonban Petri Csathó Ferenc lenne az egyik címszó, ez állna utána: Szegeden született 1945-ben. Újságíró. 1961-ben mutatta be a Tiszatáj, azóta több folyóiratban és antológiában szerepeltek versei, a legtöbb a Gazdátlan hajók című gyűjteményben. Verseit fölvelték többek között az Add tovább, a Tengerlátó és a Madárúton című antológiákba.

A mostani beszélgetés apropóját az szolgáltatta, hogy a Gazdátlan hajók öt éve került az olvasók kezébe. Ennek élén Petri versei szerepeltek.

— Beszélgetésünket kezdjük a legelején, az öntudatra ébredésnél! Aranytorony, gombbal című versed így kezdődik: „Hatéves vagyok Utazunk / Tenyérnyi rácson át / a leplombált vagonból / látom egy torony arany gombját.” Minden bizonnyal e négy sor megfejtését elsősorban téled kérhetem.

— Valóban láttam azt a tornyot, az arany gombot, s most már azt is tudom, hogy merre mentünk, mert azóta megettem azt az utat. Valahol a Nagykunságban lehetett, amikor kinéztem a marhavagonból a rácson át. Azt hiszem, egy fotelre állva nézelődtem. Csak azt vihettük magunkkal — mint ezt a fotelt is —, amit öt perc alatt össze lehetett csomagolni. Ennyi a konkrét az én kis nagy utazásomban. A többi a táborban gereblyéződött össze. Ott aludtam két összetolt fotelon, a magtár mellett, a szabad ég alatt.

Az ötvenes évek legelején történt ez. Apám ekkor már nem hivatásos, politikai tiszt, hanem segédmunkás. Az egyik este az történt Szegeden — miközben nem volt közvilágítás, a gáz kikapcsolva —, hogy egy csomó ház előtt teherautók álltak meg fegyveresekkel megrakodva. Bezörgettek a lakásokba, 15–20 perc alatt fölpakolták a családokat, azután indulás.

Nézegették az egyik meséskönyvemet, amit egy amerikai író írt. Bűnös könyvnek minősítve az egyikük a sarokba hajította. Apám fegyvergyűjteményét, melyben Rákóczi-korabeli kardok, múlt századi pisztolyok sorakoztak, azonnal fegyverrejtegetésnek titulálták. Van egy epizód emellett, amit soha nem felejték el. A kocsi kifelé tartott Szegedről, át az Izabella-hídon, zötykölődünk — anyámon szakadt ruha, hirtelen azt kapta magára —, apám átölelt bennünket és rázkódott.

Ezek valóban a félelem évei voltak, és erről még mindig nem beszéltünk eleget, a teljes igazságot nem mondtuk el. A magam kis erejével én is szeretnék ehhez hozzájárulni.

A táborról nem beszélek, inkább az azt követő időkről. A tíz évnél fiatalabb gyerekeket — ha vállalták a rokonok — egy idő után hazaengedték. Én a keresztszüleimhez kerültem. Úgy váltam el anyámtól, hogy azt se tudtuk, látjuk-e még egymást. Egy olyan világban éltem, amiben nem lehetett tudni, hogy mi lesz.

Talán ettől van, hogy rettenetesen bezárkózott emberré lettem. Rengeteget olvastam, persze nem úgy, mint egy tojásfejű kiskölyök, hiszen együtt játszottam, fociztam a gyerekekkel. Ettől fogva meghatározó élményem a félelem. Még ötvenhat előtt történt, többször is, hogy éjszaka kalapos urak toppantak be hozzánk és megkérdezték: jól alszunk-e? Még ma is, jóval harminc felett fölriadok, ha éjszaka megáll egy teherautó a ház előtt, s utána sokáig nem tudok elaludni.

Másik alapélményem a fantasztikus méretű szegénység, persze nem csak az enyém. Az volt a természetes, hogy nincs. Mikor hazakerültek anyámék Ebesről, apámat Komócsin Tóni bácsi visszavette az ingatlankezelőkhöz. A volt Próféta étterem — ma a Gyorsbüfé és az ékszerbolt épülete a Kölcsey utca, Kárász utca sarkán — vécejét alakították át egy tizenhat négyzetméteres, egynolcvan magas lakássá, ott éltünk hárman. Emlékszem, keresztapám fölért a plafonig.

Az általános iskolában jó tanuló voltam, tudtam, hogy abban a világban nem szabad rosszul tanulnom. Az osztályozó naplóban a nevem mellett ez állt: X. Akármilyen jó tanuló voltam, lehettem 60 méteren és a 4x100-as váltóban országos úttörőbajnok — ez utóbbiban országos csúcsot állítottunk föl —, szinte lehetetlen volt engem fölvenni a gimnáziumba.

Ötvenhat után aztán kinyíltak a zsilipek. Erről elég annyit mondani, hogy akinek vigyáztam a papagájára a 14 méter magas magtárban, a megyei pártbizottság titkáráként ment nyugdíjba.

Mondtam, hogy a félelem és a szegénység volt a döntő élményem. De van még itt egy dolog, ami változatlanul meghatároz: az ember ne gyűjtsön semmit, mert mindent elvehetnek tőle, de amit megélt, azt már nem. Még a tudását is elvehetik, eltörölhetik egy elektrosokkal. Máról holnapra éltem. Most így élek: mátl holnaputánig. Pedig kötelességem volna rendezni a dolgaimat, de ez bennem van, ebből nem tudok kilépni.

— 1961-ben, 16 éves korodban jelent meg az első versed a Tiszatájban. A számok szerint évekkal előzted meg az indulásban kortársaidat, most mégis kötet nélküli költő vagy, s ezzel együtt — ahogy egy korábbi beszélgetésünk alkalmából mondtad — te vagy az egyik magyar antológia-halmaz. Hogy látod: mikor késtél így el, s miért ez — a költői jelenlét szempontjából igen jelentős — lemaradás?

— Az első megjelent versem után, 62-ben egy olyat közölt a Tiszatáj,

amit tizenkét éves koromban írtam. Tízévesen kezdtem írni, tudtam, hogy nem jókat. 1962 után versekkel nem is jelentkeztem a Tiszatájban, nem is jártam a szerkesztőségbe. Egészen mással voltam elfoglalva. Igaz, irkáltam esténként verseket, de sportoltam inkább, atlétizáltam, futballoztam, és elkezdődött a sajnos máig tartó betegségorozatom. Leszerelésem — 1966 — után jöttem össze ismét Veress Mikiékkal, néhány versem megjelent a Szegedi Egyetemen, ismertem a Tiszatáj munkatársait, de nem alakult ki komolyabb kapcsolat.

1968-ban — újra — bemutatott a Tiszatáj, a versrovat vezetője Ilia Mihály volt. Akkor kezdtem el az első komolyabb verseimet írni. De megint jött valami, ami elterelte a figyelmemet, 69-ben a Csongrád megyei Hírlaphoz kerültem újságírónak. Olyan világba — gazdaságpolitikai rovat —, amiből nem sokat értettem. Kimentem a gyárba, ilyeneket mondtak: termelés, hatékonyság... Sokat kellett tanulnom. 1970–72 között az újságíró iskolába jártam, írtam egy-két verset, de egy másik világ kötött le.

A következő évben több konfliktus után két hónapra kikerültem az utcára, szabadúszó lettem. Akkor csináltam először, hogy egyszerre 5–6 verssel jelentkeztem a Tiszatájban, azóta is ezt teszem. Végül is későbbben erő alkat vagyok, minden, amit elmondtam, ezt bizonyítja. Ez volt az az idő, amikor már belülről tudtam építeni a magam világát. Ekkor született a Szegénylegények is. Ettől az időtől számítom magam. De azóta sem írok évente 6–8 versnél többet.

1976–77-re jött össze egy kötetnyi vers. Nem voltam vele megelégedve, de mindenki azt mondta, akinek hinni tudok — elsősorban Szepesi, Ilia —, hogy vállalam. A Kozmosznál Kormos Pista is támogatta a megjelentetést, aztán Kormos meghalt és elvesztettem a kapcsolatot azzal a kiadóval.

Most határoztam el — bár nem tudom, hogy kellenek-e az én verseim —, hogy összeállítsak egy kötetet. Most már meg kell szabadulnom a lassan jubileumi huszonöt évtől, egyszer végre együtt kell látnom az írásaimat. Ezután szeretnék írni egy egészen másfajta kötetet, amiben leszámolhatok a gyermekkorommal. Azután prózát szeretnék írni, vannak terveim, vázlataim, ezeket kell megcsinálni. Rengeteg élményem van, ami nem fér bele a versbe. Ezek főleg alakok és figurák, történetek, ezekhez próza kell.

— *És most hogy áll a versesköteted?*

— Gyakorlatilag kész van, két-három vers hiányzik. Én úgy látom, hogy a kötet a végső szövegek ügye. A versírás nem munkaverseny egyenes darabjában. Azon is múlik, hogy ki mennyire termékeny, de én ebben nem hiszek. Csak akkor vállalom a kötetet, ha azt mondhatom: én ennél mostanáig jobbat nem tudok.

— *Civil életedet ott hagytuk el, hogy két hónapra az utcára kerültél...*

— Igen, akkor keresett meg Nikolényi Pista, hogy van-e kedvem rádiózni? Azt sem tudtam, hogy mi az, de végül Szolnokra kerültem, az ottani stúdióba. Akkor volt életemben először kezemben mikrofon. Sokféle munkát végeztem, meg is tanultam a szakmát, de volt olyan nap, hogy a verejtékemmel a könynyeim csorogtak a vágóasztalra. Rá négy évre újra csak Nikolényi keresett meg, hogy jöjjenek vissza Szegedre, a Délmagyarországhoz. Először a kultúrovatnál, aztán öt évig a gazdaságpolitikai rovatnál dolgoztam, mígnem kiderült, hogy nem vagyok jó vezető. Ez igaz. Azóta is rovatvezető vagyok, de nincs rovatom.

— *A Szegénylegények című verset — melyben a most és az elmúlt elé-*

gikus távolságát a hiány tölti meg — Szepesi Attilának ajánlottad. Ebben írtad: „magamra maradtam itt magányom fojtogat fonott kenderkötél”. Mit jelentett, jelent számodra ez a barátság?

— Attilával olyan korban kötetted a barátságunk, amikor az emberek még képesek barátságot kötni. Tizenévesek voltunk mind a ketten. Azt hiszem — ilyen korban ez furcsa — tiszteltük egymást. Így van ez ma is. Erről én nem szívesen beszélek, az ember barátsága olyan, mint a szerelem, vagy még fontosabb, mert sokkal tartalmasabb.

Inkább azt mondom el, hogy Attilával van egy közös örületünk: fanatikus Újpest-szurkolók vagyunk és leveleinkben — ő ír tizet, én egyet — egyegy, minimum hexameterben írott Újpest-opuszt kell írni. Ez Göröcs Titinek köszönhető.

— Egy régebbi interjúban Novák Andrásnak szegezted a kérdésszerű kijelentést: Szegedről elmenni szoktak... Hogy élsz itt, s hogyan éled meg Novák, a képzőművész barátságát?

— Novák 1970-ben jött Szegedre, sivár egyedüllétbe. Anyám nagy haverpártoló volt, én vittem Nováknak a babfőzeléket. Először csak ennyi volt a kapcsolatunk, utána ez olyanféle barátsággá lett, ami inkább már testvéri kapcsolat. Azt hiszem, ennél többet erről nem érdemes mondani.

A másik dologról: természetesen dolognak tartom, hogy Szegedről elmennek az emberek. Azért mennek el — s ezt nem én mondtam, hanem Tóth Béla —, mert a város földajkálja a tehetségeit, aztán megfojtja őket. Valóban, ez egy nevelő város, de megtartani képtelen. Az a fő gond, hogy a Tiszatáj nem elégséges fórum, és régen megszűnt a város könyvkiadási joga. A könyvekhez nem árt Pesten, a tűz közelében élni.

Ha jól összeszámoljuk, a fiatalabbak közül ketten vagyunk szegediek, akik itt születtünk, te meg én, és itt is maradtunk. Az egyetem, a főiskola kevés a szerzők megkötésére, a város pedig mindig megkésik. Itt van az összegedi Temesi Feri, aki Szeged-regényt ír a fővárosban. Ez már jelkép...

A költők elmentek. Persze, az is lehet, hogy egy ekkora város nem tud ennyi költőt megtartani. Tulajdonképpen ezt, így, ilyen mélyen nem szoktam végiggondolni, hiszen húsz éve az összes ember motívumait ismerem, hogy miért mentek el. A srácok legnagyobb része — és ez a lényeg — azért ment el, mert ez egy önmagát nagyvárosnak képzelő kisváros. Majdnem minden vidéki város ilyen. Gyöngye mecenatura, esetleges könyvkiadás, és ehhez jön az a tudat, hogy a vidéki ember Pesten csak amolyan szegény rokon. Bár, ez lehet, hogy az én képzelgésem.

— Verseidben két jelentős alkotó közelsége minden nehézség nélkül kimutatható: „tudom a szögek számát” — mondod Pilinszkyvel A bolond halála című versedben — „hajlongott akkor is amikor felkoncolták” — áthallik a Fabula farkasának sorsa; másutt — nem egyszer — Nakonxipán túlvilágát idézed.

— Ennek menjünk egy kicsit elébe. Mondtam, hogy gyermekkoromban rengeteget olvastam, tízévesen például Marxtól A tőkét, annak ellenére, hogy semmit sem értettem belőle. Abban az időben úgy aludtam el, hogy a nagy Ady-összes ott volt a hasamon. Nem sokat értettem belőle igazából. Ezután jöttek a nyugatosok, akiket rettenetesen szerettem. A régi elveszett-eldobott verseimben utánóztam is őket. Aztán a főiskolán abban a szerencsében volt részem, hogy összetalálkoztam Török Gáborral, általa ismertem meg József Attilát, akit nagyon szerettem, kívülről tudtam a verseit, azt hiszem, hogy ér-

József Attila Tudományegyetem
Magyar Irodalomtörténeti Tanszék
Könyvtára
Szeged, Egyetem u. 2-6.
6722 21

tem is. A belső világát is. De utána rájöttem, hogy átalakultam valahogy, s mélyebben megismerkedtem Pilinszky és Kormos verseivel. Pilinszkyre egy dologban hasonlítok — alkatilag —, őt is a padlón heverő ember érdekli, neki is alapélménye a félelem.

Mondtad a Nakonxipánt — soha ilyen szép verseket nem írtak magyar nyelven. De az igazán fontos Juhász Gyula. A Szegény Yorick versei szikrázóak, de a szellemiség bennem Juhász Gyulától számitódik, persze, ez a kettő keveredik. Alkatra, ha ősoket keresek — mint minden költő —, akkor Juhász Gyula áll hozzám legközelebb.

— Miközben számot vetesz a pusztulással — „ha egyszer megadom magam / hanyatt fekszem a lándzsafüben / lombzörgésben lakatlan ég alatt / széttépem mellemen az inget” — figyelmed visszatérve a gyermekkorodra irányul: „egy-ideig vendég leszek még múltatokban / miközben mindörökké ott ülök / az első iskolapadom gyanánt szolgáló deszkasámlimon”. Az idézett sorok az *En, Petri Ferenc* című versben olvashatók, de a pusztulás és a gyerekkor kettőse legtöbb versedben szervező elem. Azért kívánsz-e prózát írni, mert a nagyobb kompozíció megadja a „kiírás” esélyét, vagy eddig megélt negyven évéd készletet a lírikus rendszeréből való kitekintésre?

— Számot vetesz a pusztulással... Én legalább kétszer jöttem vissza a túloldalról. Egyszer hashártyagyulladás után a csoda mentett meg, biztos, hogy a csoda. 1975-ven kis híján megbénultam, egyszer kilyukadt a tüdőm, a kisebb betegségeket nem is sorolom, ma is törött ugrócsonttal mászkálok. Miután nekem természetes állapotom a betegség — súlyos reumám és egyéb dolgok miatt —, tudom, hogy bármikor elmehetek. Így számolok a saját fizikális pusztulásommal. A másik, hogy a világ is elpusztulhat. Mind a két pusztulás rettenetes érzésekkel tölt el. A gyerekeimet illene tisztességgel fölnevelni, ez izgat. A saját elmúlásom úgy nem, hogy mi lesz a versekkel. A meg nem írt művekért sohasem kár, mondta egy okos francia. A világ pusztulása viszont ostobaság, értelmetlen.

— Több mint húsz éve írsz verset, így nem erőltetett a pályakép rövid leírása. Kezdetben volt az elégikus félhosszú vers, aztán a rövidebb, aforisztikus költemények következtek. A dikció és a látásmód változásában mégis megőrződött egy fontos elem. Nem találok erre jobb kifejezést: kissé nosztalgikus apokalipszist írsz, s ebben a versvilágban „ama János” is többször szerepel.

— Nem vagyok túlzottan optimista alkat, még abban sem hiszek, hogy az abszolút erőegyensúly garancia arra, hogy ne pusztuljanak el az emberek. Itt mást kellene csinálni, körbe kellene ülni az asztalt. Az „ama János” motívum azért kerül elő többször, mert — ha mostanság nincs is itt az apokalipszis — az összes lehetőség fennáll, az összes eszköz létezik ahhoz, hogy eljőjjék. Akinek pedig a félelem, a fenyegetettség az alapvető élménye, az mindenkinek jobban aggódik.

— Mint újságíró, jól tudod, hogy minden interjúalanyra jár egy kérdés. Ezt most fölteszem: mi az, amit magadtól kérdeznél?

— Van itt egy dolog, amit nem kérdeztél. Sok-sok elkeseredés után újból és újból föltámadok. Mi ennek az oka? Ennek okát úgy hívják, hogy Ilia Mihály. Ő még arra is képes volt, hogy levelet küldött a szüleimnek, beszél-jenek rá, hogy írjak. Nagyon sokat elbizonytalanodom — bár a kritikák miatt nem lenne okom rá, és visszaadott versekről sem tudok —, mindig Ilia segített. Ő volt mindig a szerkesztő, a tekintély, aki többet adott a haveri szónál. Ez, legalábbis költői életemhez hozzájárult.

VECSERNYÉS IMRE